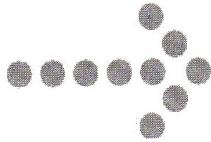

Стручни
радДанијела Љубојевић¹
ОШ „Коста Абрашевић“, Београд

Примена диктације у настави енглеског језика на раном узрасту

Резиме: Циљ овог рада је да представи нове приступе диктацији у нижим разредима основне школе ради стварања оптималног окружења за учење страног језика. У уводу се постављају питања о потреби, врсти и важности диктације, наводе особине ученика на раном узрасту које треба имати у виду при изради диктације, као и услови који су битни за процес учења језика. Први део рада бави се традиционалним диктацијом, његовом употребом и разматра његове предности и недостижења. У другом делу се представљају нови приступи, теоријска основаност тих приступа и користи које могу да донесу. Конкретизујући ове теоријске постулате, ауторка даје примере различитих врста диктације који се могу применити у пракси. Овакви диктацији ангажују ученика, подстичу машту, креативност, развијају позитиван однос према страном језику, као и навике слушања са разумевањем, а могу постати и део портфолија. Све ово доприноси освежавању наставе страних језика на раном узрасту и даје ново значење диктацији.

Кључне речи: диктација, оцењивање, енглески језик, учење на раном узрасту.

Увод

Диктат је присутан у настави откако постоји идеја о подучавању страних језика (в. Стенсфилд), али је током векова бивао више или мање заступљен. Углавном се примењивао увек у истом облику, као диктирање текста ученику. Алкајер (Alkire, 2002) наводи да постоје четири различите врсте диктата: 1. диктат на нивоу фонема (диктирање изолованих фонема), фонемски текст диктат (диктирање текста који треба фонемски записати), ортографски диктат на ни-

воу речи (диктирање речи које треба ортографски забележити), ортографски текст диктат (диктирање текста који треба ортографски забележити). Од свих ових диктата једини применљиви у нижим разредима могли би бити ортографски диктат на нивоу речи и текст диктат (познат још и као традиционални диктат). Циљ овог рада је да размотри питања о њиховој примени, мери и важности, а затим и да представи нове приступе диктату у нижим разредима основне школе ради стварања оптималног окружења за учење страног језика.

¹ danijela.ljubojevic@gmail.com

Како би се уопште приступило проблематици давања диктата ученицима на раном узрасту, прво треба узети у обзир особине ученика и размотрити потребне услове за његову успешну примену. Деца у узрасту од 7–11 година се у много чему разликују од одраслих тако да би приступ требало да се разликује у односу на друге групе ученика. Зато је веома тешко примењивати диктате у традиционалном смислу речи, али је корист њихове примене несумњива. У овом раду представљамо нове приступе у примени диктата са теоријским оквиром и практичним примерима.

Особине ученика на раном узрасту

У нижој настави постоје две групе ученика битне за наставу страних језика: 7–8 година и 9–10 година, тј. I и II разред и III и IV разред. У I и II разреду је настава искључиво оралног типа, док се од III разреда уводи писање. Ученици у I и II разреду имају следеће особине:

- Почињу да примењују логику и аналитичко размишљање (могу да увиде шеме и постају свесни језика);
- Постављају питања (потребни су им одговори);
- Још увек слабо читају и пишу на матерњем језику (треба им подршка и помоћ);
- Постају све сигурнији при изражавању (почињу да имају ставове шта желе да раде, шта не, шта воле, а шта не);
- Развија им се свест о свету око себе (знају више него што ми мислимо да знају).

Ефикасност памћења у школском периоду повећава се у односу на намерно памћење код млађе деце. Дете у првом разреду може правилно да понови реченицу од 16 слогова ако се ради о садржају које оно разуме. Временом, деца по-

чињу све више и више да памте, али је за квалитет упамћеног битно да то разумеју. Такође, деца често умеју да именују предмете/односе, али о њима имају фрагментарну представу. Зато је нарочито битно у настави страних језика да се потпуно разјасне појмови о којима се прича и да се ученику речи дају у контексту, а најбоље уз примену аудио-визуелних средстава.

Аудио-визуелна средства су добар пратећи материјал и због једне интересантне, појаве код деце раног узраста - еидетског представљања. Деца могу веома реално да доживе оно што замишљају: њима се пред очима јављају замишљени ликови или могу да чују замишљене звукове и гласове. Способност доживљавања „живих представа“ је карактеристика млађе деце и она се временом губи. Зато је треба искористити када се јави и окружити дете надражајима који ће стимулисати стварања еидетских слика (Смиљанић, Толичкић, 1990: 112).

Цереми Хармер у својој књизи *The Practice of English Language Teaching* наводи да деца у узрасту девет до десет година, између осталог, могу да разумеју значење чак иако не знају значење појединих речи, те да углавном уче индиректно, тј. прикупљају информације са свих страна а не само оно што им се директно презентује.

На основу особина деце у узрасту до 11 година, Пени Маки (McKay, 2006: 41) сматра да су оптимални услови за учење језика они који имају следеће четири карактеристике:

1. усредсређују се на значење
2. имају интересантан приступ који ангажује децу и тражи интеракцију
3. пружају прилику да се усредсреде на облик
4. пружају безбрижно окружење пуно подршке.

Традиционални диктат

Диктат се традиционално схвата као један од начина оцењивања правописа ученика, при чему наставник чита наглас текст/пасус одговарајуће дужине док се ученици труде да што тачније забележе шта су чули. Наставник оцењује тачност записаних речи као и разумевање говора, док неки аутори сматрају да се уз помоћ диктата мери и језичка стручност. Дајана Ларсен-Фримен наводи диктат као једну од техника у директној методи, полазећи од чињенице да је писање важна вештина и да га треба развијати од самог почетка учења језика (Ларсен-Фримен, 2000: 28). Наставник чита пасус три пута: први пут нормалном брзином док ученици само слушају, други пут спорије како би ученици забележили шта чују, и трећи пут опет нормалном брзином како би ученици проверили/ исправили шта су написали. Овакво схватање (диктат као начин провере правописа) може бити оправдано у енглеском језику јер се ортографско представљање речи веома разликује од изговора. У језицима у којима постоје правила за читање и писање примена диктата у ову сврху се не препоручује, али има пуно других користи због којих би требало давати повремено диктате (ради активног слушања, провере разумевања итд.)²

Да ли је традиционални диктат добар начин да се оцењује знање ученика у нижој настави? Наравно да ученици до трећег разреда не знају латиницу па је, самим тим, немогуће давати диктат, али се од трећег разреда почиње са писањем речи на енглеском и поставља се питање може ли се оваква врста диктата искористити као метод оцењивања у трећем и четвртој разреду? Одговор је не, јер се диктатом не оцењује само правопис већ и разумевање говора и способност памћења делова/фрагмената реченице (Димитријевић, 1999: 185). Диктатом

2 О предностима које пружа ортографски текст диктат в. Алкајер (Alkire, 2002).

се проверава колико добро су ученици усвојили фонеме и речи из енглеског језика јер се тражи разумевање (у супротном ученици не би успели да запишу низ фонема које не разумеју). Треба напоменути да се диктатом ни у ком случају не оцењује писање, јер деца нису креативно учествовала у стварању текста. Пени Маки сматра да је диктат најбоље примењивати ради бољег увида у ученикову способност слушања и разумевања, а не ради провере способности писања (McKay, 2006: 214).

Диктат на нивоу речи ради оцењивања такође има више недостатака него предности – боље је примењивати неку од правописних игара³, јер су разноврсније, деца их воле и радо их прихватају. Интересантно је да је у САД и другим земљама где је енглески званичан језик веома популарно такмичење у правопису *spelling bee* где се ученици у писању речи. Деца показују завидан ниво познавања правописа, али истраживања су показала да деца не знају значење тих речи и не би умела да их употребе. А ако пођемо од основне претпоставке да је најбитније у учењу језика овладавање комуникативним вештинама⁴, онда овакво форсирање писања ради писања не води ка жељеном циљу.

Из свега споменутог се може закључити да диктат у традиционалном смислу, као метод оцењивања ученика, не би требало користити у настави, а нарочито не у почетној. Али, пошто не можемо занемарити ни користи које нам диктат доноси, требало би пронаћи праве начине да се он примени. Наум Димитријевић наводи у својој књизи *Тестирање у настави страних језика*:

3 Треће поглавље Лијеве (Lee, 1979) књиге *Language Teaching Games and Contest* је посвећено правописним играма.

4 Маки (McKay, 2006: 27) наводи у својој књизи о оцењивању ученика млађег узраста да се под језичком способношћу сматра способност ученика да језик употребљавају у комуникативне сврхе.

„Сматрамо да се диктат може и мора давати на различите начине, зависно од нивоа учења, узраста ученика и циља учења (тестирања). Ако је циљ да се провери само правопис, онда постоје ефикаснији начини тестирања правописа већег броја речи, и то за краће време“ (Димитријевић, 1999: 186).

Управо, ако појам диктата схватимо шире, онда га можемо примењивати значајно доприносећи квалитету наставе енглеског језика.

Нове могућности у примени диктата

Према Правилнику о наставном плану и програму за први, други, трећи и четврти разред основне школе предвиђено је само цртање по диктату. Али, то не значи да се не могу примењивати и друге врсте диктата које одговарају карактеристикама ученика на раном узрасту (које поспешују наставу и учење енглеског језика). У наставку ауторка наводи разлоге за већу примену разних облика диктата и даје одговарајуће примере на основу свог искуства рада са децом у нижим разредима основне школе.

Један од основних разлога за примену других облика диктата је ученичка активност пре, за време и након диктата, што се не постиже традиционалним диктатом. *Ученици су активни пре диктације* тако што учествују у одабиру пасуса/текста. Они могу сами да процене шта да диктирају свом другу из клупе. На тај начин се уче преузимању одговорности за учење и изграђивању става према евалуацији. *Ученици су активни за време диктације* тако што преузимају наставникову улогу. Диктат се углавном посматра као активност у којој наставник игра пресудну улогу – он га чита и исправља. То не мора да буде тако, и може бити много интересантније ако неко други *чита*, нпр. снимак са касетофона /ЦД плејера, ученик који диктира свом другу из клупе, ученик који се снимио па чита сам себи (у ери мобилних телефона итд.), или већ

познати аутодиктат где ученик диктира сам себи већ научено. На тај начин деца имају прилику да читају наглас, слободно и без страха од наставника.

Пример:

Диктат у пару (*Pair dictation*): Наставник подели ученике у две групе А и Б где је Један ученик из клупе је А а други Б. Они добијају исти текст, али недостају различите речи. Њихов задатак је да читају свој текст другу из клупе како би попунили свако своју верзију текста. Онда упоређују. Уколико нешто не разумеју, треба да користе изразе као што су: *Can you repeat that please? How do you spell ...?*

A Penguins Penguins are birds, but they can't ____ . Penguins live by the ____ in the southern part of the ____ . There are penguins on the ____ of South America, ____ Africa, Australia and New Zealand.	B Penguins Penguins are ____, but they can't fly. Penguins live by the sea in the ____ part of the world. There are penguins on the coasts of South ____, South Africa, ____ and New Zealand.

Оваква активност поспешује сарадњу у пару јер изискује наизменично читање, а и тражи активно слушање (Read 2007: 65).

Након урађеног диктата исправљање такође не мора да буде само посао наставника. То могу да раде ученици у пару, сам ученик који упоређује написано са текстом из књиге, или цело одељење које међусобно размењује диктате и исправиле их. На тај начин, ученици имају већу корист од диктата него када наставник оцењује; они активно учествују у исправљању, утврђују пређено градиво, подстичу се да развију свест о сопственом напредовању и формирају критички став према ономе што раде.

Диктат се може користи као **увод у вежбу/ нову наставну јединицу**: наставник диктира питања или реченице на које ученик треба да одговори, а затим се разговара о томе. Тако се уводи писање и диктирање (које иначе ученици не воле).

Пример:

Након што су обрадили вокабулар у вези са храном, наставник треба да обради изражавање (не)допадања. Наставник диктира следеће реченице:

I like apples.

I don't like steak.

I don't like ice cream.

Ученици затим могу да уз реченице додају тврдње тачно/нетачно и то је подстицај за разговор о томе шта воле, а шта не воле да једу.

Наставик може да примени диктат ради **обогаћивања наставе интересантним текстовима** тако што ће деци издиктирати неколико реченица које чине причу или дијалог (*picture dictation*). Деца имају задатак да илуструју, тј. да пропрате текст сликама у својим свескама. Сlike могу сами да нацртају или, чак, да их код куће пронађу у часописима и залепе. Тако праве сопствене сликовнице које за њих имају смисла, а наставник има приступ интересантном новом материјалу за обраду.

Пример:

Ученицима је већ позната прича о Црвенкапи на матерњем језику. Ова прича је пригодна за обраду на енглеском јер се уз њу могу касније увежбавати разне конструкције (*you've got*) и вокабулар (*nose, mouth, teeth...*). Након што је обрадио непознате речи које се јављају, наставник диктира следеће реченице једну по једну (број реченица зависи од разних фактора: пред-

знања, циља, времена предвиђеног за ту активност итд.). Ученици цртају.

1. *Little Red Riding Hood's at home. Mum's got a cake for Grandma.*

2. *Little Red Riding Hood's in the wood. The wolf stops her.*

3. *The wolf runs away. Little Red Riding Hood picks some flowers for Grandma.*

4. *The wolf runs to Grandma's cottage and jumps into her bed.*

5. *Little Red Riding Hood arrives at Grandma's cottage.*

6. *Grandma! What big teeth you've got!*

7. *The wolf jumps out of bed.*

8. *The woodcutter hits the wolf on the head.*

9. *Grandma! You're alive!*⁵

Слична активност се може изводити и са готовим материјалима: сваки ученик добије сет сличица које треба да распореди на основу онога што чује. (Конкретно за ову причу, готови материјали и сличице се могу пронаћи на наведеној интернет адреси).

Стимулисање маште и креативности је веома битно у настави на раном узрасту. Диктогос је врста диктата која се ослања на маштовитост и креативност ученика. Његове примена је могућа већ од III разреда, али постепено и у мало измењеном смислу. С обзиром на чињеницу да деца имају способност разумевања целине упркос непознавању појединих речи, диктогос је добар начин да се уведу и нове речи које су лако објашњиве из контекста. Наставник прочита пасус или дужу реченицу само једном, у оригиналу а ученици имају задатак да се сете свих кључних речи које су се појавиле и да их запишу. Након тога, напреднији ученици би требало да реконструишу параграф или реченицу. На нижим нивоима се диктогос може модифико-

5 <http://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/filmstrip.pdf>

вати тако што наставник прочита краћи пасус, а ученици запишу речи, нацртају оно што су разумели (или направе од хартије или пластелина). Битно је да се пасус прочита само једном – у супротном диктоглас може да постане традиционални диктат. Након што ученици запишу речи или успеју да реконструишу реченицу/ пасус, један од њих испишу своју верзију на табели. На овај начин се ученици **развијају способност и навику слушања са разумевањем.**

Пример:

Наставник изражајно прочита почетак басне о лаву и мишу:

„It's hot and it's sunny

This summer's day,”

Deep in the jungle

The animals say.

Here comes the lion,

The King of this land.

He's big and he's strong

And proudly he stands.“ (Dooly, 2002: 5)

Без обзира на то што је ова басна дата у стиху, ученици је лепо разумеју и врло брзо добијемо списак речи као што су *sun, jungle, lion, animals, king, big, strong* итд. Ако инсистирамо на цртању, децја машта нас брзо уведе у шаренолику цунглу пуну разних животиња. У оба случаја можемо да наставимо са причом (читајући даље) увек уз питање: „А шта мислите да ће се даље десити?“ Деца су потпуно заокупљена причом, цртањем, слушањем и пружају креативан одговор на задати диктоглас.

Машта код деце се може развијати и задацима који укључују разне **мануелне активности**. У III и IV разреду могуће је радити ортографски диктат који може да се састоји од речи коју треба тачно написати, синтагме или једне до две реченице. Али, поред ортографског, диктат може бити цртање, бојење (*colour dictation*),

радња, па чак и прављење облика од пластелина, хартије итд. Овакве радње се у потпуности поклапају са могућностима и потребама ученика на раном узрасту и захвалније су за примену јер су прихватљивије и пријемљивије за децу. Као пример се може узети и почетак басне о лаву и мишу, само што ће деца, уместо цртања направити цунглу и њене становнике од пластелина.

Интересантна атмосфера у учионици се може постићи диктатом у трку (*running dictation*). Оваквим диктатом код ученика се **развија позитивно осећање** према језику који уче због уживане атмосфере и јурњаве. Такође, ученик који трчи мора да има добро памћење, а цела група након тога вежба **повезивање делова у смисаону целину**. Процедура је следећа: наставник претходно припреми учионицу тако што у разним деловима учионице залепи делове реченице или целе реченице. Ученици се групишу по троје–четворо, један од њих је тркач, а остали су записничари. Тркач има задатак да пронађе делове реченице/, дође до записничара, каже им реченицу и одјурди да тражи даље. Након што је издиктирао све речи, група треба да одреди редослед реченица како би саставила пасус који има смисла. Као пример се може узети и прича о Црвенкапи при чему се свака реченица налази у неком другом делу учионице, ученици их забележе, а затим повезују у смисаону целину.

Евалуација

Све ове активности носе позитивни однос према учењу језика, имају циљ у учењу и танка је линија између њих и игре. То може заварати децу (као и родитеље) и створити им утисак да се они само играју и цртају. Зато им треба јасно ставити до знања да се све те активности оцењују, а на наставнику је да одреди хоће ли оне бити саставни део формалног или неформалног оцењивања. У сваком случају, наставник може да увиди напредак својих ученика и сте-

пен у којем су савладали обрађене теме како би даље планирао часове. Новина која би доста допринела квалитету оцене које би ученик добио на овај начин је увођење портфолија у наставу (в. Изли и Мичел). Портфолио је одлично средство за оцењивање изабраних ученичких радова који су настали као резултат диктогласа, цртања или мануелних активности по диктату. На крају године и наставник и ученик и родитељи могу објективно да процене је ли дете показало интересовање, да ли се трудило, и за многе најбитније, да ли је нешто научило (многа деца на крају године на основу својих радова умеју да испричају предивне приче на енглеском).

Закључак

Ако се вратимо на карактеристике оптималних услова за учење страног језика које је навела Пени Маки, можемо да приметимо да их наведене врсте диктата у потпуности испуњавају. Ученици имају прилику да слушају и доносе закључке на основу контекста, могу слободно да употребљавају страни језик, усредсређују се

на значење или посебно одабраним текстовима на граматичку структуру, а све то у окружењу пуном подршке.

Из свега наведеног се може закључити да диктате треба примењивати у настави страних језика, али да их треба мало осавременити и модификовати. Традиционално диктирање текста ученицима се не препоручује, нарочито не у „нижој“ настави, али зато постоје разни други облици који се могу назвати диктатом, а које ће деца радо прихватити. Овакви диктати ангажују ученика све време, подстичу машту, креативност, развијају позитиван однос према страном језику, као и навике слушања са разумевањем. Иако се могу посматрати као врста игре, они могу бити део и формалног и неформалног оцењивања које ће деца прихватити са мање страха и одбојности. Поред тога, могу постати део портфолија уколико је у наставу уведен концепт оцењивања на основу портфолија. На овај начин, реч диктат добија ново рухо које одговара свима: и наставницима и онима који су у центру наше наставе – ученицима.

Литература

- Alkire, Skott (2002): *Dictation as a Language Learning Device*, Retrieved May 10, 2009 from <http://iteslj.org/Techniques/Alkire-Dictation.html>.
- Димитријевић, Наум (1999): *Тестирање у настави страних језика*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Davis, Paul and Mario Rinvoluceri (1988): *Dictation, New methods, new possibilities*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Dooly, Jenny and Vanessa Page (2002): *Aesop's The Lion and the Mouse (Stage 1 Pupil's Book)*, EU, Express Publishing.
- Harmer, Jeremy (2001): *The Practice of English Language Teaching Third Edition*, Singapore, Longman.
- Изли, Ширли-Дејл, и Кеј Мичел (2004): *Оцењивање на основу портфолија*, Београд, Креативни центар.
- Larsen-Freeman, Diane (2000): *Techniques and Principles in Language Teaching*, Oxford, Oxford University Press.
- Lee, W.R. (1979): *Language Teaching Games and Contests*, Oxford, Oxford University Press.

- McKay, Penny (2006): *Assessing Young Language Learners*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Read, Carol (2007): *500 Activities for the Primary Classroom*, Oxford, Macmillan Education.
- Stansfield, C. W. (1985). A History of Dictation in Foreign Language Teaching and Testing. *The Modern Language Journal* 69, 2, 121-128.
- Смиљанић, Вера и Толичкић, Иван (1990): *Децја психологија*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- *Little Red Riding Hood filmstrip*. Retrieved May 10, 2009 from <http://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/filmstrip.pdf>

Summary

The aim of this paper is presenting new approaches to dictations in lower grades of the primary school with the aim of creating optimal environment for foreign language learning. In the introduction, there are questions about the need, sort and significance of dictations, there are characteristics of students at early age given, which are important when giving dictations, as well as conditions important for the process of language learning. The first part of the paper is about the traditional dictation, its use and we are discussing its advantages and disadvantages. In the second part, we are giving new approaches, theoretical base of these approaches and benefits they can bring. Clearing these theoretical postulates, the author gives different examples of dictations which can be applied in practical work. These dictations engage students, provoke imagination, creativity, develop a positive relation towards a foreign language as well as habits for listening comprehension and they can become a part of portfolio. All of this contributes to refreshing early foreign language teaching and gives a new meaning to the dictation.

Key words: dictation, marking, English, Early learning.